

23-10-2025

Contact:

Dr. Fred de Jong

Fred.dejong@han.nl

Inhoud

1.	Inleiding	1
1.1.	Belang voor het lectoraat	1
1.2.	Periode	1
2.	Onderzoeksmethode	2
3.	Afbakening.....	3
3.1.	Wat zijn financiële beleidsinstrumenten?	3
3.2.	Transitie naar groene waterstof.....	4
4.	Samenwerking met Universiteit Leiden	5
5.	Wat hebben we onderzocht?	6
5.1.	Onderzoeksresultaten	6
5.2.	Validatie via expert-interviews	6
6.	conclusie en discussie	9
7.	Bronnenlijst	11

1. Inleiding

Als lectoraat hebben we een subsidie toegekend gekregen vanuit NWO voor onderzoek naar de financiële beleidsinstrumenten die beschikbaar zijn voor de transitie naar groene waterstof. Ons onderzoek maakt deel uit van een grotere subsidieaanvraag Groenvermogen, WorkPackage 7. Het uit te voeren onderzoek van ons lectoraat is als volgt omschreven in dit project:

“Vanuit de Academie Financieel Management en Recht (AFMR) wordt in dit consortium met name bijgedragen aan task 3, de financieel-economische aspecten van de waterstoftransitie. AFMR wil met dit onderzoek duidelijkheid scheppen over de bestaande financiële beleidsinstrumenten voor de waterstofeconomie op nationaal en EU-niveau. Dit leidt tot een gecategoriseerd overzicht van financiële beleidsinstrumenten om investeringen en innovatie te stimuleren om de waterstoftransitie te bereiken. Bij deze activiteit zal onderscheid worden gemaakt tussen verschillende soorten beleidsinstrumenten zoals de specifieke subsidies voor innovatie en duurzame energieproductie (zoals DEI+ en SDE++), bepalingen in de belastingwetgeving die een snelle afschrijving (of verrekening) van investeringen mogelijk maken (zoals de EIA en de MIA/Vamil) en financieringsinstrumenten voor innovatie (zoals VFF en Innovatiekrediet). De resultaten van ons onderzoek worden gebruikt door de Universiteit Leiden voor verder vergelijkend onderzoek naar beleidsinstrumenten rond de waterstoftransitie.”

1.1. Belang voor het lectoraat

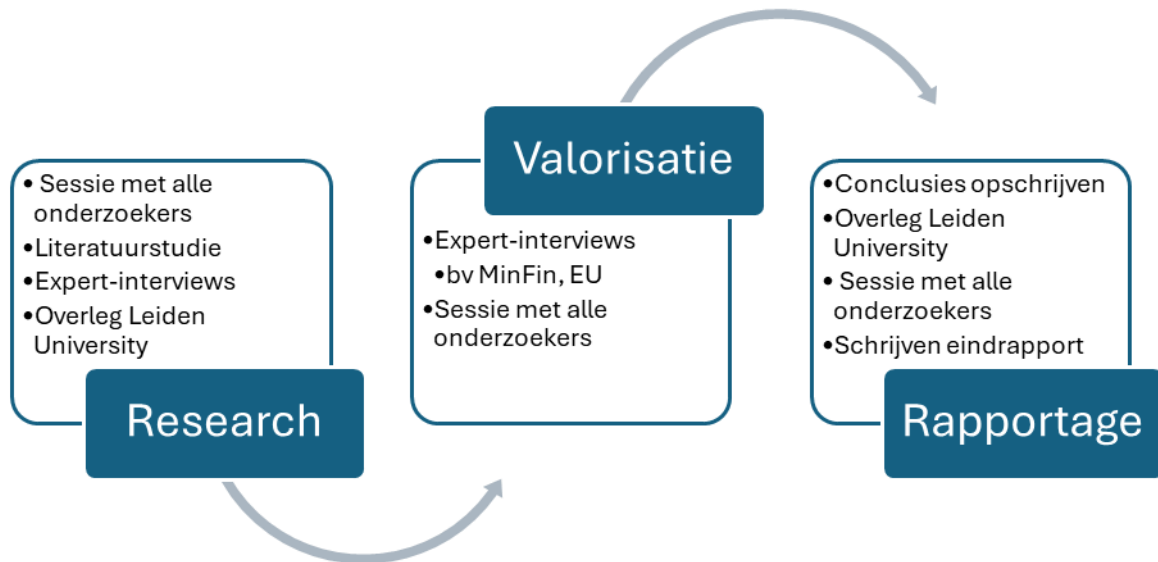
Het onderzoek heeft direct betrekking op een van de zwaartepunten binnen de HAN, namelijk de energietransitie. Vanuit ons financiële perspectief onderzoeken we in hoeverre de financieel professional een bijdrage kan leveren aan de energietransitie, waarbij dit onderzoek uitsluitend gericht is op de transitie naar groene waterstof. Door middel van dit onderzoek heeft het lectoraat meer kennis ontwikkeld over de werking van de waterstoftransitie en de rol van financiële instrumenten daarbij. Daarmee kunnen we in de toekomst het onderwijs voeden met actuele inzichten en concrete voorbeelden van financiële beleidsinstrumenten om onze studenten en het werkveld te helpen om de verduurzaming verder aan te jagen. Met dit onderzoek hebben verder we de gelegenheid benut om binnen ons lectoraat een multidisciplinair onderzoeksteam te formeren, bestaande uit vaste lectoraatsleden als ook een flexibele schil van docent-onderzoekers die graag betrokken zijn bij onderzoek. Daarnaast versterkt dit onderzoek onze samenwerking met andere academies en lectoraten (Kansrijk Ondernemen, Balanced Energy Systems, International Business) binnen de HAN en externe kennisinstellingen.

1.2. Periode

Het onderzoek is uitgevoerd tussen 1 januari 2025 en is afgerond eind oktober 2025. Voor de zomervakantie is de belangrijkste mijlpaal bereikt, doordat de inventarisatie van financiële beleidsinstrumenten is opgeleverd voor de Universiteit Leiden.

2. Onderzoeksmethode

We hebben hoofdzakelijk gebruik gemaakt van deskresearch en literatuuronderzoek om de bestaande financiële beleidsinstrumenten te inventariseren. Daarnaast hebben wij veertien diepte-interviews met experts uitgevoerd om extra informatie te verkrijgen en onze bevindingen in de praktijk te valoriseren. Daarvoor zijn we uitgegaan van onderstaand onderzoeksplan.

3. Afbakening

Het onderzoek gaat over financiële beleidsinstrumenten in relatie tot de groene waterstoftransitie. Daartoe hebben we in eerste instantie het begrip financieel beleidsinstrument afgebakend.

3.1. Wat zijn financiële beleidsinstrumenten?

Op basis van vooronderzoek komen we tot de volgende vijf veelvoorkomende definities en rollen van het begrip "financieel beleidsinstrument" uit vakliteratuur, beleidsdocumenten en wetenschappelijke literatuur (Salamon, 2002; Fobé e.a., 2014; Rijksoverheid, 2023; Ministerie van Financiën, z.d.).

- **Beleidsinstrument als middel voor beleidsdoelen:** Een financieel beleidsinstrument is een middel dat wordt ingezet om een bepaald beleidsvoornemen te realiseren. Dit kan variëren van subsidies en belastingvoordelen tot boetes en heffingen
- **Regulerend en stimulerend:** Financieel-economische beleidsinstrumenten zijn maatregelen die de overheid gebruikt om economische activiteiten te reguleren of te stimuleren. Voorbeelden zijn belastingmaatregelen, subsidies, en prijsreguleringen.
- **Categorieën van beleidsinstrumenten:** Beleidsinstrumenten kunnen worden ingedeeld in verschillende categorieën zoals communicatie, financieel, juridisch, organisatie en co-regulering of zelfregulering. Financiële instrumenten omvatten subsidies, belastingvoordelen en andere financiële prikkels.
- **Instrumenten voor marktinterventie:** Financiële beleidsinstrumenten zijn middelen die overheden gebruiken om in te grijpen in de marktwerking of juist marktwerking stimuleren. Dit kan door middel van directe financiële steun, zoals subsidies, of door indirecte maatregelen zoals belastingvoordelen.
- **Doelmatigheid en doeltreffendheid:** Financiële beleidsinstrumenten worden gekozen op basis van hun verwachte doelmatigheid en doeltreffendheid. Dit betekent dat de kosten en baten van elk instrument zorgvuldig worden afgewogen om de meest effectieve oplossing te vinden.

Deze definities geven een goed overzicht van hoe financiële beleidsinstrumenten worden beschreven en gebruikt in verschillende contexten.

Voorbeelden

Om het begrip financiële beleidsinstrumenten verder op te delen maken we onderscheid in de volgende typen instrumenten:

- **Subsidies:** Financiële steun die de overheid verstrekt om bepaalde activiteiten te stimuleren, zoals subsidies voor duurzame energieprojecten of landbouwsubsidies.
- **Belastingvoordelen:** Fiscale maatregelen die bepaalde gedragingen of investeringen aantrekkelijker maken, zoals fiscale faciliteiten voor onderzoek en ontwikkeling (R&D) of voor energiebesparende maatregelen.
- **Heffingen en belastingen:** Financiële lasten die worden opgelegd om ongewenst gedrag te ontmoedigen, zoals milieubelastingen op CO₂-uitstoot of accijnzen op tabak en alcohol.
- **Leningen en garanties:** Overheidsleningen of garanties die bedrijven helpen bij het verkrijgen van financiering voor projecten die anders moeilijk te financieren zouden zijn, zoals leningen voor start-ups of garanties voor exportfinanciering.

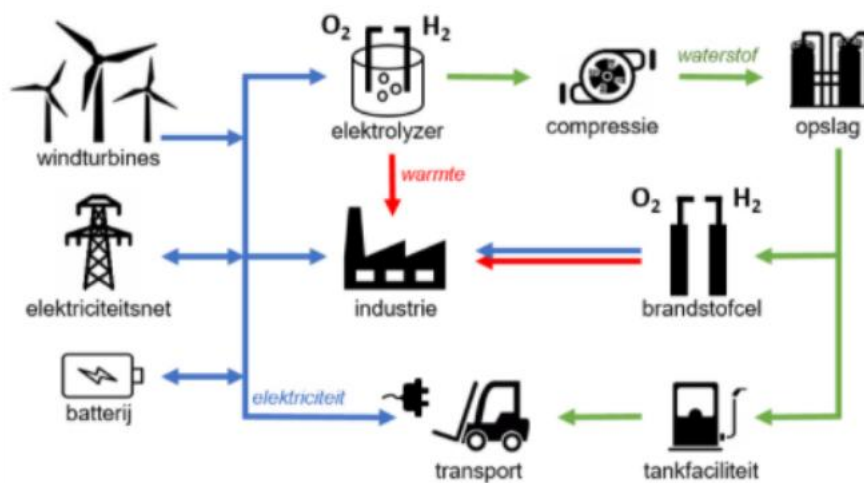
Deze instrumenten worden vaak gebruikt om economische activiteiten te sturen en beleidsdoelen te bereiken.

3.2. Transitie naar groene waterstof

Het onderzoek richt zich specifiek op financiële beleidsinstrumenten ten aanzien van de transitie naar groene waterstof, conform de task die hoort bij ons project:

- Groene waterstof wordt geproduceerd door elektrolyse, waarbij water (H_2O) wordt gesplitst in waterstof (H_2) en zuurstof (O_2) door middel van elektriciteit.
- De elektriciteit die voor deze elektrolyse wordt gebruikt, is afkomstig van hernieuwbare energiebronnen zoals wind, zon of waterkracht.
- Groene waterstof is dus CO₂-neutraal, omdat de productie ervan geen broeikasgassen uitstoot als de gebruikte elektriciteit volledig hernieuwbaar is.

De waterstoftransitie kan als volgt worden gevisualiseerd:

Figuur 1: Een waterstofsysteem (Lectoraat Duurzame Energie, 2020).

4. Samenwerking met Universiteit Leiden

Ons onderzoek is input voor het onderzoek van de Universiteit Leiden. Hun hoofdvraag gaat vooral over hoe effectief bepaalde financiële beleidsinstrumenten, die een rol spelen bij investeringsbeslissingen in waterstofprojecten, zijn. Universiteit Leiden gaat onderzoek doen naar de effectiviteit en het gebruik van financiële beleidsinstrumenten (empirisch onderzoek), naast andere factoren. Een vraag die zij willen beantwoorden is bijvoorbeeld in hoeverre onzekerheid over beleidsinstrumenten een rol speelt bij het nemen van investeringsbeslissingen. Universiteit Leiden zal vervolgens verdiepend onderzoek doen naar clusters van bedrijven die actief aan de slag zijn met de waterstoftransitie. Voor Universiteit Leiden is het tevens belangrijk om te weten welke verifieerbare condities er in de verschillende instrumenten zitten.

Gedurende het onderzoek is meerdere keren overleg gevoerd met Hendrik Vrijburg en Sarah Giest van Universiteit Leiden. Op 6 juni heeft Universiteit Leiden feedback gegeven op onze eerste aangeleverde resultaten. Na verwerking is op 14 juli 2025 de definitieve inventarisatie in de vorm van een Excel-bestand aan Universiteit Leiden gestuurd.

Universiteit
Leiden

5. Wat hebben we onderzocht?

In ons onderzoek hebben we een aantal vragen gesteld om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de beschikbare financiële beleidsinstrumenten. In overleg met Universiteit Leiden hebben we gekozen om de scope te beperken tot de EU, Nederland, België en Duitsland. Dat heeft geleid tot de volgende onderzoeksvraag:

- *Welke financiële beleidsinstrumenten zijn er, zowel binnen de Europese Unie en Nederland als in een aantal aangrenzende Europese landen (Duitsland, België)?*

Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen fiscale en financiële instrumenten, tussen directe en indirecte instrumenten en tussen nationale (NL) en internationale instrumenten.

5.1. Onderzoeksresultaten

Het inventariserend onderzoek heeft een overzicht opgeleverd van in totaal 121 financiële beleidsinstrumenten. De verdeling van de instrumenten naar geografisch gebied en naar soort maatregel is als volgt:

	Nederland	Europese Unie	België	Duitsland	Totaal
Fiscale regelingen	14	4	8	7	34
Financiering- en investeringsregelingen	11	8	2	9	30
Subsidies en garantieregelingen	20	11	18	8	57
Totaal	45	23	28	25	121

Deze inventarisatie van financiële beleidsinstrumenten voor de waterstoftransitie bestaat uit zowel directe instrumenten, dus specifiek bedoeld om de waterstoftransitie mogelijk te maken, als indirecte instrumenten. Indirecte instrumenten zijn beleidsinstrumenten die een algemeen karakter hebben (bijvoorbeeld verduurzaming in het algemeen) en die ook maar niet uitsluitend in te zetten zijn voor waterstofprojecten.

5.2. Validatie via expert-interviews

De inventarisatie is in totaal in veertien interviews met experts besproken om de resultaten enigszins te kunnen valideren en ook om te voorkomen dat onze onderzoekers bepaalde cruciale instrumenten niet hebben gezien. Voor dit doel zijn tijdens het deskresearch experts geïdentificeerd met specifieke kennis op het snijvlak van financiële beleidsinstrumenten en de waterstoftransitie. Tevens zijn experts betrokken die ook de internationale instrumenten kunnen overzien. De geselecteerde experts zijn onder meer afkomstig van de Belastingdienst, accountantsorganisaties, het Europees Parlement, Erasmus Universiteit, een subsidieadviesbureau, een bank en lokale en regionale investeringsfondsen. De interviews met deze experts waren semigestructureerd omdat ze zijn afgenomen op basis van een vragenlijst die voorafgaand aan het interview is verstrekt. In deze interviews is de volledigheid van de voorlopige inventarisatie van financiële instrumenten doorgenomen. Daarnaast hebben we met de experts gesproken over de vraag welke instrumenten vaak worden gebruikt en of zij ervaring hebben met bepaalde instrumenten. In veel gevallen hebben we in de interviews ook de effectiviteit van het toepassen van de beleidsinstrumenten aan de orde gesteld. Al met al geeft dit een rijker beeld van de omstandigheden en condities die mogelijk een rol spelen in de doelmatigheid en doelgerichtheid van het overheidsbeleid om de transitie naar groene waterstof te financieren.

➤ Financiële ondersteuning nodig richting winstgevend businessmodel

Op dit moment ziet geen van de geïnterviewde deskundigen dat met groene waterstof een winstgevend businessmodel kan worden gerealiseerd, hiervoor moeten nog belangrijke stappen worden gezet. Sommigen schatten dat de kosten in verhouding tot de opbrengsten nog een factor drie of vier moeten dalen. Anderen spreken over een lastige ontwikkelingsfase waarbij de noodzakelijke innovatie om te komen tot efficiënte technieken om groene waterstof te produceren nog in de kinderschoenen staat. Het idee is dat door inzet van financiële beleidsinstrumenten een investering in deze techniek aantrekkelijker wordt gemaakt, het is een eerste aanzet zodat de investering kan plaatsvinden. Door meer investeringen zal de techniek efficiënter worden en daarmee ontstaat een betere business case. Dit is een algemeen erkende manier waarop financiële beleidsinstrumenten behoren te werken. Het is de meest eenvoudige versie van financiële beleidsinstrumenten op basis van het uitgangspunt dat het instrument alleen bestaat uit een financiële prikkel, een ondersteuning om partijen in de juiste richting te laten bewegen.

Feitelijk schuilt hierachter een gedachte dat de overheid als de partij die de beleidsinstrumenten mogelijk maakt een duidelijke richting van de gewenste ontwikkelingen voor zich ziet. Het beleidsinstrument inzetten kost geld, maar het dient om een beleidsvoornemen te realiseren. Beleidsinstrumenten worden daarom geacht effectief, doelgericht, te zijn. Het is een gedachte van voorspelbaarheid wat ook een belangrijk argument verschaft om publieke middelen te besteden aan deze instrumenten. Het financiële beleidsinstrument zorgt bijvoorbeeld voor een versnelde schaalvergroting in de productie en toepassing waardoor sprake is van dalende kostprijzen. De precieze regie en de snelheid waarmee de gewenste verandering plaatsvindt, ligt in deze situatie in handen van marktpartijen. Dit basisidee van een financieel beleidsinstrument horen we terug in de interviews. Toch blijkt uit de interviews dat de werkelijkheid in de transitie naar groene waterstof anders en vooral veel gecompliceerder is. In het vervolg werken we dit uit.

➤ Onduidelijke route naar het einddoel

De energietransitie inclusief de overgang naar het gebruik van groene waterstof is gericht op de lange termijn waarbij de stip op de horizon helder is. Deze stip op de horizon is een energiesysteem dat functioneert zonder de uitstoot van CO₂ in het jaar 2050. Niet alle geïnterviewde experts zien dat de overheid een duidelijke visie heeft over de route richting het 2050 doel en daarmee ontstaat onduidelijkheid over de rol van groene waterstof in dit geheel. Deze onduidelijkheid leidt tot onzekerheid bij het nemen van investeringsbeslissingen. Daarbij geldt dat het hier vaak gaat om investeringen met een lange terugverdientijd. Daardoor zijn onzekerheden nog relevanter voor het nemen van een investeringsbeslissing. Gegeven deze omstandigheden signaleren verschillende deskundigen terughoudendheid bij marktpartijen om in te stappen. Het volgende citaat illustreert deze onzekerheid: *“En het gaat allemaal over onzekerheid. Het gaat over onzekerheid van afname. Dus je hebt dan eigenlijk een redelijk lang investeringstermijn nodig voor waterstof om een waterstofproject rendabel te maken. En men wil gewoon niet zo lang tekenen. En dat kan misschien een chemiebedrijf laten tekenen op tien à vijftien jaar voor de afname. Dat zal heel mooi zijn, maar je hebt misschien wel twintig, 25 of 30 jaar nodig.”*

➤ Wie wordt risicodragers?

Enkele geïnterviewden signaleren dat de bestaande financiële beleidsinstrumenten voor het stimuleren van de transitie naar groene waterstof te eenzijdig zijn gericht op grote investeringen waarmee het mkb slechte kansen heeft om mee te doen. Specifiek wijzen deze geïnterviewde experts op de IPCEI-regeling waarvoor de Europese Commissie een budget van € 5,2 miljard beschikbaar heeft gesteld. IPCEI staat voor Important Projects for Common European Interest. Vanuit dit budget worden grootschalige waterstofprojecten gefinancierd.

Investeren in een zeer onzekere marktsituatie brengt belangrijke risico's met zich mee. Voor een mkb'er betekent dit eerder dat de risico's zo groot zijn dat het bestaansrecht van de hele organisatie mogelijk wordt bedreigd. Daarbij gelden voor de overheid belangrijke beperkingen in hoeverre zij het risico in een investeringstraject kan dragen. Een algemene regel is bijvoorbeeld dat maximaal 50% van een individuele investering met publiek geld gefinancierd mag worden omdat anders sprake is van

staatssteun. Samen met de onzekerheden in het beleid als hierboven genoemd, zijn hiermee forse drempels aanwezig om investeringsprojecten te starten die bijdragen aan de transitie naar groene waterstof.

➤ Samenhang tussen verplichtingen én subsidies

Als het gaat om waterstof biedt de Nederlandse overheid “een mix van realistische verplichtingen en subsidies” (Ministerie van Klimaat en Groene Groei, 2025). Door deze mix heeft de overheid meer invloed op het tempo van de transitie naar groene waterstof. Dat is van belang voor het behalen van de doelstellingen uit het klimaatakkoord van Parijs (2015). Het geeft, zo blijkt tijdens de interviews, ook een belangrijke beperking aan om de financiële beleidsinstrumenten te bespreken en te bestuderen zonder oog te hebben voor de samenhang met verplichtingen die de overheid hierbij aan marktpartijen oplegt. Dit onderzoek richt zich uitsluitend op de financiële beleidsinstrumenten voor het stimuleren van de transitie naar groene waterstof. De geïnterviewden geven enerzijds aan dat de financiële beleidsinstrumenten zijn gericht op het toepassen van groene waterstof zonder enige mogelijkheid om gebruik te maken van de financiële beleidsinstrumenten als sprake is van waterstof die niet 100% groen is. In meerdere interviews komt naar voren dat hier een tussenstap nodig is om de transitie naar groene waterstof in gang te zetten. Eén geïnterviewde noemt hierbij dat een slimme combinatie van privaat en publiek geld (*blended finance*) een rol kan spelen om de ontwikkeling van technologie op gang te helpen: *“Je moet die bocht nemen met een tussenstap, namelijk dat je dat blended toelaat om die technologie te testen, zodat we dat door kunnen ontwikkelen. Dat die ontwikkelaars hier die risico's nemen.”* Anderzijds geldt in het bijzonder voor het behalen van de klimaatdoelen voor het jaar 2030 dat de Nederlandse overheid naast groene waterstof inzet op het stimuleren van de ontwikkeling van koolstofarme waterstof. Dit zou kunnen worden aangeduid als ‘grijze waterstof’: Het is geen groene waterstof geproduceerd met alleen energie uit hernieuwbare bronnen maar de productie is wel minder belastend voor het klimaat dan de reguliere productie van waterstof (Ministerie van Klimaat en Groene Groei, 2025). Dit onderstreept dat de route naar het CO₂-vrije energiesysteem van 2050 niet duidelijk is. Dat toont dat de waterstof transitie onderdeel is van het totale beleid om de klimaatdoelen te behalen.

➤ De overheid neemt regie

Vanuit de interviews ontstaat het beeld dat de overheden op verschillende niveaus in Europa de regie nemen in de verdere ontwikkeling van groene waterstof. Voor de Nederlandse situatie geldt hierbij dat Nederland een prominente rol wil spelen als het gaat om productie en distributie van groene waterstof. Daarbij noemt de Nederlandse overheid de realisatie van infrastructuur als één van “de belangrijkste randvoorwaarde voor de ontwikkeling van de markt” (Ministerie van Klimaat en Groene Groei, 2025). De realisatie van een infrastructuur voor de distributie van waterstof kan worden gezien als een natuurlijk monopolie vergelijkbaar met de voorzieningen voor het grootschalige transport van elektriciteit. Vanuit dit perspectief ligt het voor de hand dat de overheid de regie pakt en de ontwikkeling van de infrastructuur niet aan de markt kan overlaten.

Voor de situatie in België schetsen de geïnterviewden het beeld dat België zich vooral richt op distributie van groene waterstof onder andere via de haven van Antwerpen. De Belgische overheid heeft hierbij de regie genomen door import van groene waterstof uit Namibië te faciliteren. De Nederlandse en Belgische overheid onderstrepen beiden hun verantwoordelijkheid en ontplooiën initiatieven om de ontwikkeling van groene waterstof richting te geven. Deze rol gaat aanzienlijk verder dan het alleen financieren van marktinitiatieven.

6. conclusie en discussie

We zouden de uitkomsten van de interviews conceptueel in twee extreme posities kunnen weergeven:

	<u>Overheid stimuleert de transitiebeweging in de markt</u>	<u>Ruimte tussen de twee extreme posities</u>	<u>Overheid geeft vorm aan de transitie</u>
A.	Beleidsinstrumenten van de overheid zijn uitsluitend gericht op financiering om de transitie te versnellen.	<<< >>> <<< >>> <<< >>>	De overheid introduceert een beleid dat bestaat uit subsidies, belastingmaatregelen en verplichtingen om de transitie te realiseren.
B.	Zowel het einddoel van de transitie als de route er naar toe zijn duidelijk en zijn geen voorwerp van (politiek) debat.	<<< >>> <<< >>> <<< >>>	Het gestelde einddoel is duidelijk; de route er naar toe niet en deze wordt mogelijk beïnvloed door politieke besluitvorming.
C.	De exacte route naar het einddoel en de snelheid hoe deze route wordt afgelegd wordt bepaald door de activiteiten van marktpartijen.	<<< >>> <<< >>> <<< >>>	De overheid neemt gericht maatregelen om de snelheid van de transitie te bepalen. De overheid heeft en houdt de regie over hoe het einddoel wordt gerealiseerd.
D.	Marktpartijen nemen de risico's die samenhangen met de investeringen op zich.	<<< >>> <<< >>> <<< >>>	De overheid grijpt gericht in de marktsituatie in en is bereid risico's op zich te nemen.

Eén geïnterviewde vergeleek de huidige transitie met de uitrol van het netwerk voor de distributie van aardgas in Nederland in de jaren '60 van de vorige eeuw. In die situatie was het einddoel duidelijk en konden van daaruit snel stappen worden gezet die voor alle stakeholders duidelijk waren. Nu ontbreekt volgens deze geïnterviewde een dergelijke coherente visie die richting kan geven aan de ontwikkelingen. Met dit voorbeeld wordt duidelijk dat de rol van de overheid zich beweegt in de ruimte tussen de twee extreme posities in de bovenstaande figuur.

Samengevat komt vanuit de interviews een beeld naar voren dat de inzet van beleidsinstrumenten om de transitie naar groene waterstof verder gaat dan alleen een financiële prikkel om marktpartijen te ondersteunen om zich in de gewenste richting te bewegen. In de ruimte tussen de twee extreme posities in de bovenstaande figuur komt uit ons onderzoek het beeld naar voren dat de transitie naar groene waterstof zich aan de rechterkant van dit spectrum bevindt.

Wij hebben in de interviews gesproken met experts op het gebied van waterstof; zij zien veelal een grote toekomst voor waterstof en ze zijn ook overtuigd van de potentie van waterstof in een CO₂-vrij energiesysteem. Hier is sprake van bias; hun visie kan niet representatief worden verondersteld voor een grote groep mensen. De meeste geïnterviewde experts erkennen dat de ontwikkeling van de productie van groene waterstof nog in de kinderschoenen staat. De rol van de overheid wordt in deze situatie gezien als cruciaal voor het succes van dit project. In lijn met de extreme positie dat de overheid vorm geeft aan de transitie naar groene waterstof, zou een aantal geïnterviewden verwachten dat de overheid in deze fase verder gaat om investeringsrisico's deels over te nemen.

7. Bronnenlijst

- Fobé, E., Brans, M., & Wayenberg, E. (2014). *Beleidsinstrumenten: theoretische perspectieven en keuzemodellen*. SBOV. Geraadpleegd volgens <https://biblio.ugent.be/publication/5967164>, 14 oktober 2025.
- Lectoraat Duurzame Energie. (2020). *Onderzoek Lectoraat Duurzame Energie*. Opgeroepen op september 3, 2020, van HAN: [https://www.han.nl/onderzoek/kennismaken/technologie-en\[1\]samenleving/lectoraat/duurzame-energie/onderzoek/](https://www.han.nl/onderzoek/kennismaken/technologie-en[1]samenleving/lectoraat/duurzame-energie/onderzoek/)
- Ministerie van Financiën (z.d). Toolbox beleidsevaluaties. Geraadpleegd volgens <https://evaluaties.rijksfinancien.nl/toolbox>, 14 oktober 2025.
- Rijksoverheid (2023). Beleidskompas. Geraadpleegd volgens <https://www.kcbr.nl/ontwikkelen-beleid-en-regelgeving/beleidskompas>, 10 oktober 2025.
- Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2025). Kamerbrief over voortgang waterstofbeleid. Geraadpleegd volgens <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/07/14/voortgang-waterstofbeleid>, 14 oktober 2025.
- Salamon, L. (2002). *The tools of government: A guide to the new governance*. Oxford University Press.

